

گذار از اقتصاد منبع محور به کارآفرین محور: از آرمان تا واقعیت

محمد عزیزی^۱

استادیار دانشگاه تهران، m_azizi@ut.ac.ir

چکیده

با توسعه رقابت اقتصادی و سیاسی میان کشورها، ضرورت خلاقیت و نوآوری در اقتصاد و صنعت بیش از پیش آشکار گشته است. با توجه به سابقه تاریخی، وجه غالب اقتصاد ایران به عنوان اقتصاد منبع محور که در آن با اتکا به منابع خدادادی کشور اداره می شد در حال حاضر در مرحله گذار به اقتصاد کارا محور است. در این مقاله ضمن توضیح ویژگیهای اقتصاد منبع محور و نوآور محور در عصر کارآفرینی، با اتکا به وضعیت محیط کسب و کار ایران، شرایط تبدیل به اقتصاد کارآفرین محور را تبیین و تشریح کرده و با استفاده از مدل توسعه خوشه ای برای اقتصاد خلاق و کارآفرین گامهایی ذکر شده است که از جمله مهمترین آنها عبارتند از: توجه به تحقیق و توسعه، شناسایی و جذب سرمایه گذاران خطرپذیر و فرشتگان کسب و کار، حمایت از مالکیت فکری و توسعه شایستگیهای کارآفرینانه افراد جامعه. در نهایت هم راهکارهایی برای توسعه اقتصاد خلاق ارائه شده است.

کلیدواژه: اقتصاد خلاق، کارآفرینی، اقتصاد منبع محور، ایران

۱- مقدمه

در کشورهای منبع محور نوآوری به ندرت در کسب و کارها اتفاق می افتد هرچند که تعداد کسب و کارهای کوچک زیاد باشد و کیفیت لازم برای ایفای نقش در توسعه اقتصادی ندارند. توسعه کارآفرینی در این کشورها به عملکرد نهادهای مختلف، زیرساختها و فعالیتهای درونی بنگاهها دارد. هرچقدر هزینه تبادل در بنگاهها کاهش یابد به سمت اقتصاد و کارآفرینی مولد تغییر جهت خواهند داد که نیازمند مدیریت و حکمرانی یکپارچه و خوب است.

اقتصاد خلاق و طیف وسیعی از صنایع خلاق که در آن قرار دارند، از اجزای ضروری رشد، استخدام و تجارت جهانی در عصر جهانی امروز است (Higgs and Cunningham, 2008). علاوه بر آن در دوره رکود و پسارکود در صنایع مختلف جذابیت بیشتری برای به عنوان منابع بالقوه اشتغال و فعالیتهای کارآفرینانه می شود. همانگونه که سیاستگذاران کشورهای مختلف از جمله انگلستان از نقش ضروری سرمایه گذاری در بخشهای دانش بنیان همانند صنایع خلاق در فرایندهای بهبود و اصلاح و بازیابی اقتصاد استفاده کرده اند (UK Trade and Investment, 2006 ; Lee et al., 2010, p. 30).

اصطلاح صنایع خلاق برای اولین بار در دهه ۱۹۹۰ مطرح شد و برای توصیف تمام صنایعی که براساس خلاقیت مالکیت فکری پدید آورده بودند بکار برده شد (Henry, 2009). اما به نظر می رسد این تعریف محدود به صنایعی که هنری یا فرهنگی هستند، می شود. صنایعی که در میان سایر صنایع از این مشخصات بیشتر برخوردارند عبارتند از: هنر و صنایع دستی، طراحی و مد، فیلم، تئاتر، هنرهای نمایشی، تبلیغات، انتشارات، رسانه های جمعی، موسیقی ضبط شده (Henry, 2011). با توجه به اهمیت این صنایع در اقتصاد کشورها بررسی و شناخت وضعیت موجود کمک خواهد کرد تا زمینه لازم برای ورود به اقتصاد خلاق فراهم شود.

اقتصاد منبع محور

ایران در کنار سایر کشورهای تولید کننده نفت منطقه خاورمیانه از نظر پیشرفته بودن اقتصادی جز کشورهای منبع محور هستند. مشخصه اصلی این اقتصادها دارای کارآفرینی غیر مولد و به کارگیری منابع خدادادی از جمله منابع طبیعی و نیروی کار غیرماهر است. جدول ۱ کشورهای مختلف منطقه را از نظر توسعه یافتگی نشان می دهد.

جدول ۱- نوع اقتصاد کشورها

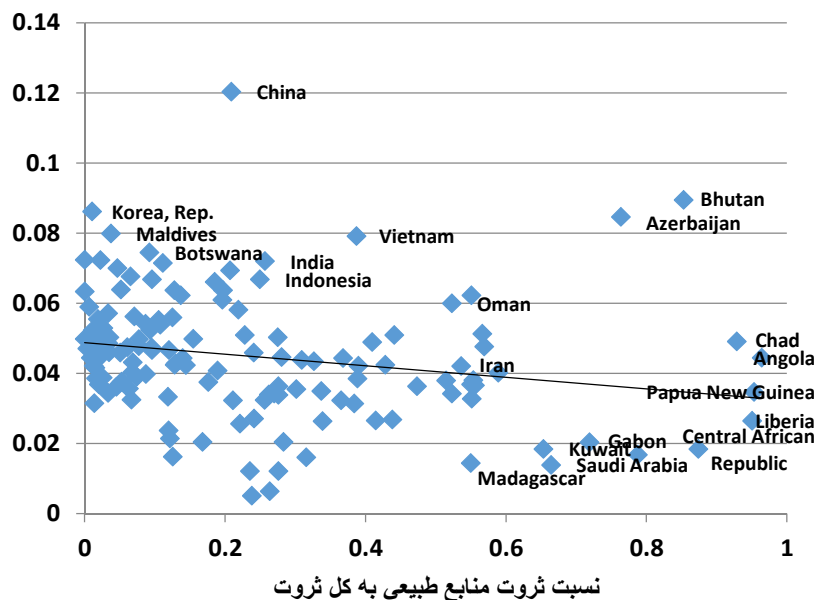
منبع محور	کارایی محور	نوآوری محور
ایران	بحرین	فلسطین اشغالی
لیبی	مصر	قطر
الجزیره	اردن	
کویت	لبنان	
عربستان سعودی	مراکش	
	عمان	
	تونس	
	امارات متحده عربی	

مقایسه درآمد سرانه کشورهای صادرکننده نفت و درآمد سرانه سایر کشورها نشان می دهد که کشورهای صادرکننده نفت از درآمد سرانه ای به مراتب پایین تر از سایر کشورها برخوردارند. به عبارت دیگر عملکرد اقتصادی کشورهای صادرکننده نفت بسیار پایین تر از کشورهای غیرصادرکننده نفت است که از وجود یک اشکال در ساختار اقتصادی این کشورها حکایت دارد. شواهد آماری نشان می دهند که ارتباط منفی بین فراوانی منابع طبیعی و عملکرد رشد اقتصادی وجود دارد (نمودار ۳). بر این اساس، آوتی^۱ در سال ۱۹۹۳ نظریه ای را ارائه کرد به نام نظریه نفرین منابع^۲ که بر مبنای این شناخت اساسی قرار گرفته است که اقتصادهای فقیر از لحاظ منابع، عملکرد بهتری در مقایسه با اقتصادهای ثروتمند از لحاظ منابع دارند. همانطور که در نمودارهای فوق نیز ملاحظه می شود کشورهای صادرکننده نفت مثل لیبی، عربستان سعودی، گابن، کویت و ایران با وجود ثروت طبیعی نسبی فراوان تر از رشد درآمد سرانه پایین تری نسبت به چین، کره جنوبی، مالدیو، مالزی، تایلند داشته اند. نمونه بارز این مسئله را می توان در مقایسه عملکرد کره جنوبی و ایران مشاهده کرد.

^۱. Auty

^۲ Resource Curse

نمودار ۱ - نمودار شدت فراوانی منابع طبیعی و رشد درآمد سرانه ۱۹۸۰-۲۰۱۱

ماخذ : داده های آماری از بانک جهانی.

نمودار فوق فقط رابطه منفی بین فراوانی منابع طبیعی و عملکرد رشد اقتصادی را نشان می دهند. از طرف دیگر رابطه معکوس بین فراوانی منابع طبیعی و شاخص توسعه و کارآفرینی جهانی (GEDI) وجود دارد. شاخص GEDI، بر جنبه های کیفی چند بعدی کارآفرینی متمرکز است. این شاخص ساختاری پیچیده داشته و دارای متغیرهای فردی و نهادی است (زرب و آکس، ۲۰۰۹).

رابطه راه اندازی کسب و کار و نوع اقتصاد

مطابق با مطالعات دیده بان جهانی کارآفرینی میزان راه اندازی کسب و کارها در کشورهای مختلف با نوع اقتصاد آنها مرتبط است.

FIGURE 9: The Percentage of People Stating They Discontinued a Business in the Past Year

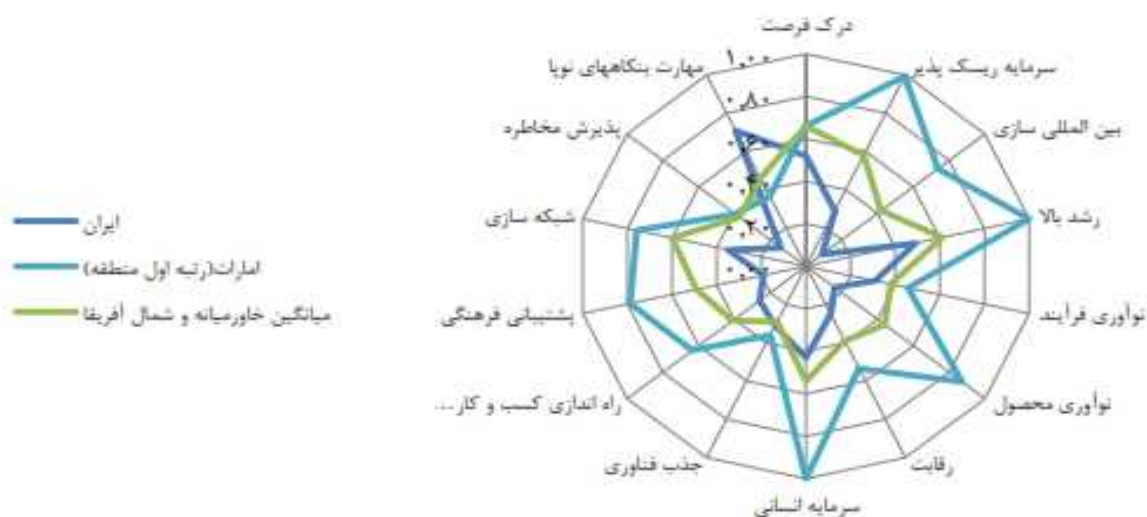

شکل ۱ - رابطه نوع اقتصاد با راه اندازی کسب و کار (GEM,2015)

همانگونه که در شکل فوق مشاهده می شود بیشترین میزان راه اندازی کسب و کار در کشورهایی است که اقتصادشان منبع محور است.

وضعیت اکوسیستم کارآفرینی ایران

بهترین مدل برای مطالعه وضعیت کارآفرینی بررسی اکوسیستم است. شکل زیر وضعیت اکوسیستم کارآفرینی ایران را در منطقه منا در مقایسه با بهترین و میانگین منطقه نشان می دهد.

نمودار ۲- (پایش و بهبود نظام کارآفرینی ایران، ص ۲۳)

مطابق با گزارش معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی وضعیت ایران از نظر اکوسیستم جایگاه مناسبی ندارد.

ویژگیهای اقتصاد خلاق

صنایع خلاق یک بخش بزرگ و پررونق در اقتصاد جهان هستند که مزایایی را در اختیار همگان قرار میدهند. مزیت اقتصادی و تاثیر کیفیت زندگی یک خوشه صنعت خلاق رشد یافته قابل توجه است. تمامی کشورهای توسعه یافته از برنامه های توسعه اقتصادی متنوعی حمایت می کنند که سعی در بالا بردن کیفیت زندگی و ثبات اقتصادی خود دارند. جدای از مزایای جهانی محصولات خلاق برای فرهنگ، خوشه های صنایع خلاق دارای مزایای دیگری نیز برای مناطق و دولت های بومی هستند که برخی از آنها در بخش زیر آورده شده اند :

۱ - صنعت خلاق مشاغل دارای سطح نوآوری بالا و پاک تولید می کنند: شهرداری های منطقه و دولت های بومی به دنبال راه هایی برای جذب و حفظ مشاغل دارای تکنولوژی بالا هستند که هدف از آن تبدیل شدن به صنعتی خلاق است که مشکلات زیست محیطی کمتری را در پی دارند. یکی از عمده دلایل این مسئله وجود بازارهای بسیار است. این بازارها موجب گسترش صنایع مرتبط به صورت مستقیم و غیر مستقیم است .

۲ - صنعت خلاق، مشاغل پر درآمدی را بوجود می آورد. متوسط درآمد پرداخت شده در امریکا به کارگران صنایع خلاق به ۸۲/۶۹۶ دلار در سال ۲۰۱۰ رسید که بیشتر از ۳۶۰۰۰ دلار یا ۷۹ درصد بیشتر از متوسط درآمد پرداخت شده در دیگر بخش های خصوصی است .

۳- مشاغل جدید و مشاغل پر درآمد، موجب مالیات بر فروش و شغل بیشتر برای دولت های محلی می شوند: چون کارکنان درآمدهای به مراتب بالاتری نسبت به متوسط سطح درآمدهای ملی دارند، این افراد به همین تناسب کالاها و خدمات بیشتری خریداری کرده و و مالیات بر درآمد بیشتری برای اقتصاد بومی ایجاد کرده اند.

۴ - شرکت های صنایع خلاق موجب نوآورتر و مهارت محور شدن نیروی کار می شوند : شرکت های مرتبط نیازمند کارمندان مهارت محور هستند که در رشته های هنری متفاوت دارای دانش و تجربه باشند مثل تحقیق و توسعه، تبلیغات، معماری، هنر، صنایع دستی، طراحی، مد، فیلم، موسیقی، هنرهای نمایشی، انتشارات، نرم افزار، سرگرمی و بازی، رادیو تلویزیون، بازیهای تصویری چند رشته تخصصی دیگر. غالباً متخصصین این صنایع می تواند بخشی از زمان و منابع را صرف اقتصاد محلی از طریق مشارکت در خدمات بومی و فعالیت های ویژه و مورد نیاز منطقه خود کنند.

۵ - خوشه های صنایع خلاق، شرکت های همکار و خدمات حمایتی بیشتری را جذب می کنند شرکت های این صنایع نیازمند مجموعه ای از گروههای حمایتی همکار هستند تا بتوانند موفق باشند این خدمات حمایتی می توانند مشاغل را ایجاد کنند که پر درآمدتر از متوسط درآمد مشاغل ملی هستند و در صنایع پاک تر هستند. برخی از خدمات و مشاغل مربوط عبارتند از وکیل ثبت حق اختراع، شرکت های توسعه طرح های اولیه، حسابداران، شرکت های روابط عمومی، ارائه کننده ی خدمات توریستی، هماهنگ کنندگان واحدهای گردشگری و کارشناسان آن

۶ - استفاده از استعدادها موجب خلاقیت بیشتر و صرف زمان کمتر جهت توسعه می شود : با افزایش قابل توجه کارمندان شرکتهای صنایع خلاق و ارائه کنندگان خدمات مربوطه در محل، سرعت رشد تکنولوژی شرکت و محصولات شرکت نیز تسریع می شود. این بویژه بدلیل وجود و کیفیت کار کارشناسان خلاق با تجربه لازم برای حمایت و پاسخگویی از نیازهای توسعه محصول است. این افزایش روند تولید و توسعه برای دیگر شرکت هایی که خواهان دسترسی به همین منابع و استعداد ها هستند نیز جذاب است. همزمان با روند رو به رشد صنایع، خدمات حمایتی و حرفه ای نیز در حمایت از صنایع و ادامه چرخه حرکت گسترش می یابند.

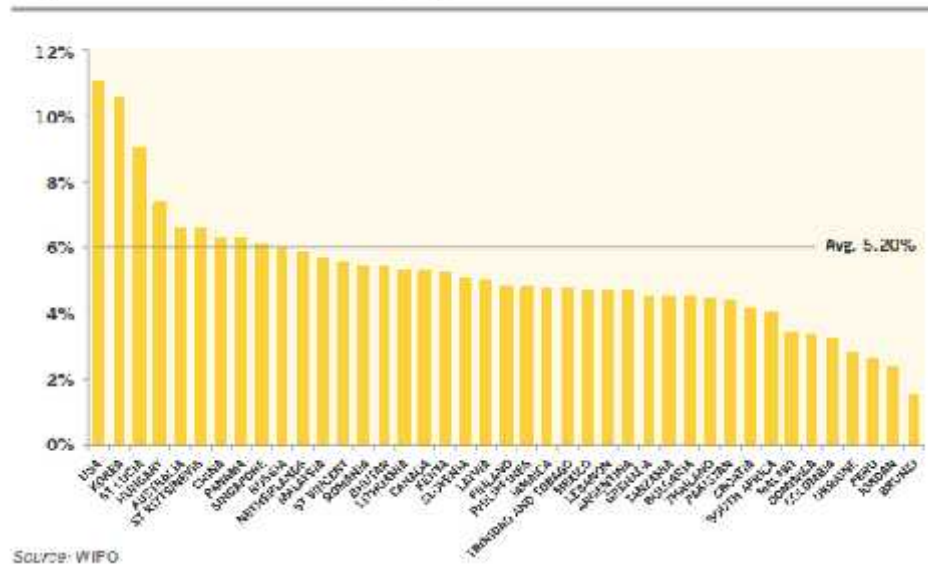
جدول ۲- اقتصاد خلاق - اندازه بازار (میلیارد دلار)

صنعت	جهانی	امریکا	انگلستان	چین
تبلیغات	۵۵	۲۲	۱۶	۱
معماری	۴۵	۲۵	۷	۱
هنر	۱۱	۵	۴	کمتر از ۰/۲
صنایع دستی	۳۰	۳	۲	۱
طراحی	۱۴۰	۴۹	۲۳	۴
مد	۱۶	۵	۲	۰/۴
فیلم	۸۱	۲۸	۸	۰/۳
موسیقی	۸۰	۲۷	۱۰	۰/۲
هنرهای نمایشی	۵۰	۱۳	۳	۰/۵
انتشارات	۶۰۵	۱۲۶	۴۴	۱۰
تحقیق و توسعه	۶۷۶	۳۳۰	۴۲	۱۷
نرم افزار	۶۰۰	۴۱۰	۲۶	۳
سرگرمی و بازی	۵۹	۲۲	۶	۳
رادیو تلویزیون	۲۳۷	۸۵	۲۱	۵
بازیهای تصویری	۲۱	۷	۴	۵
جمع	۲۷۰۹	۱۱۵۷	۲۱۸	۵۱

(Howkins,157)

نقش صنایع مالکیت فکری در محصول ناخالص داخلی

Figure 1 Contribution of Copyright Industries to GDP¹

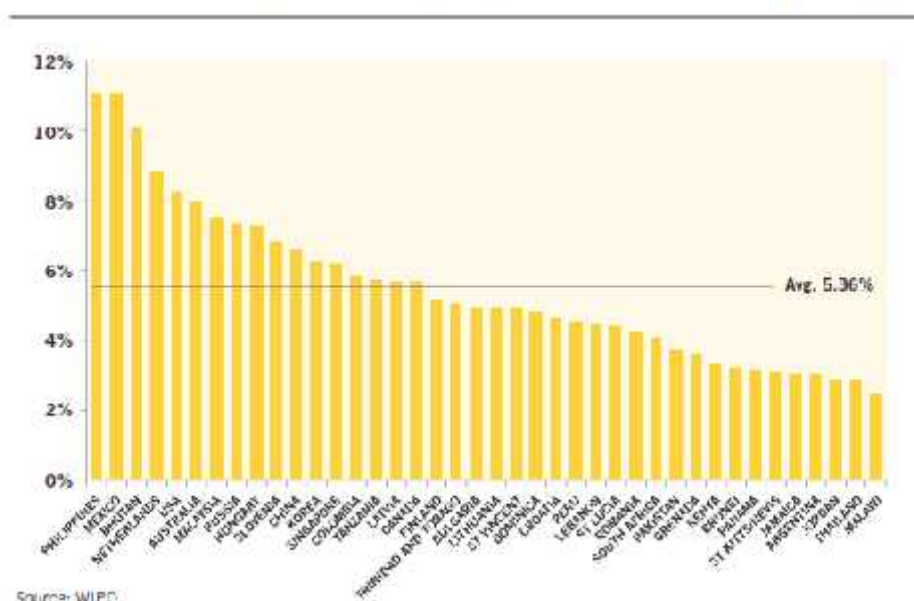
Source: WIPO

نمودار ۳- سهم صنایع مالکیت فکری در محصول ناخالص داخلی

همانگونه که در نمودار فوق ملاحظه می شود در کشورهایی چون آمریکا و کره بیش از ده درصد محصول ناخالص داخلی این کشورها در نتیجه فعالیت صناعی هستند که به مالکیت فکری مربوط هستند.

جایگاه صنایع مالکیت فکری در میزان اشتغال

Figure 2 Contribution of Copyright Industries to National Employment

Source: WIPO

نمودار ۴- سهم صنایع مالکیت فکری در استخدام ملی

مطابق با نمودار فوق بیش از ۱۵ تا از کشورهای دنیا سهم صناعی که بر مالکیت فکری استوار هستند بیش از شش درصد اشتغال کشورشان را بر عهده دارند.

عوامل ضروری برای رشد خوشه های صنایع خلاق

عوامل زیر برای ایجاد، رشد و توسعه صنعت خلاق در هر کشور ضروری هستند.

۱

– توجه کافی به تحقیقات دانشگاهی و سطح کیفی بالا: این عنصر ضروری، مبنای تحقیق آکادمیک در موسسات شناخته شده ای است که معمولا دارای سرمایه کافی بوده و از سوی محققین کار بلد، دانشمندان، صنعتگران و یا مهندسين انجام می گیرند. این محققین آثارشان در ژورنال های مهم به چاپ می رسد و معمولا رهبران علمی و تکنولوژیکی در یک زمینه ی خاص هستند.

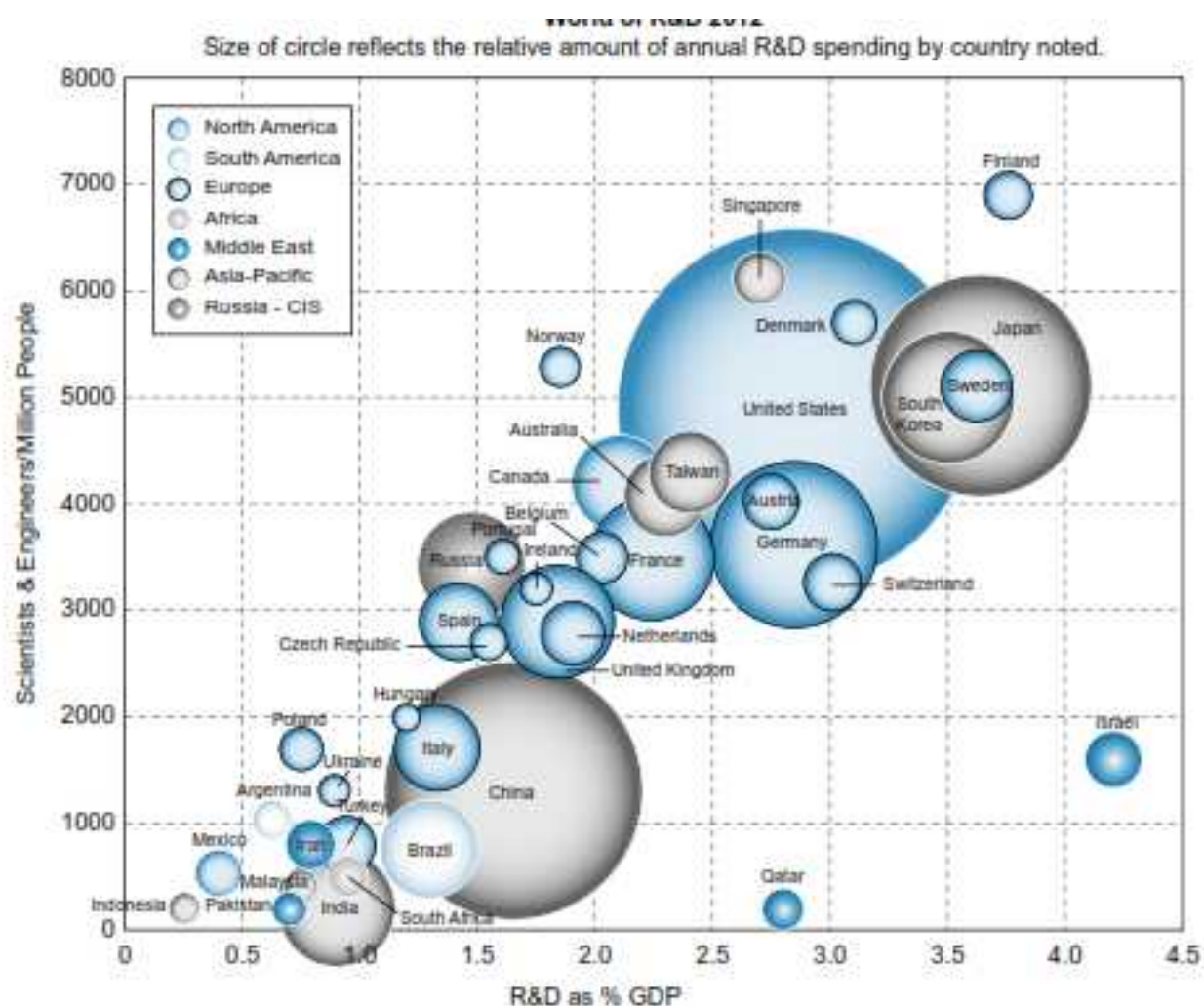

FIGURE . Summary of R&D spending on a per capita basis in countries around the world. The size of the circles represent the relative amount of the country's annual R&D spending. The position on the grid shows R&D spending as a percent of GDP and the number of scientists and engineers per million population. (Source: 2013 Battelle/R&D Magazine Global R&D Funding Forecast)

شکل ۲: خلاصه ای از هزینه های مصرف شده R&D بر مبنای سرانه در کشورهای جهان
اندازه دایره ها نشانگر میزان نسبی هزینه های سالانه صرف شده هر کشور برای R&D است. جایگاه شبکه نشانگر هزینه های صرف شده R&D بعنوان درصدی از GDP و تعداد دانشمندان و مهندسين به ازاء هر یک میلیون نفر جمعیت است.

۲- منابع آماده برای کارآفرینان: این عنصر ضروری مختص کسانی است که تجربه و تخصص لازم را برای مدیریت شرکت های پیشگام از طریق بکارگیری مراحل دشوار رشد و تجاری سازی و یا ایجاد همکاری دارند. این افراد، کارآفرینانی هستند که یا در شرکت های مهم کار می کنند و یا نقش کلیدی در سازمان های علمی یا فرهنگی دارند. گروه با تجربه دیگر شامل افرادی با تجربه زیاد در پست های کلیدی در شرکت های سرمایه گذار، رسانه، هنرهای مختلف چند ملیتی می شود.
منبعی آماده برای کارآفرینان صنایع خلاق با تجربه و دارای سرمایه لازم مدیریت تجربه و استعداد، یکی از مهمترین فاکتورها، روند موفقیت شرکت های تازه کار در هر صنعت است. برای شرکت های صنایع خلاق مدیریت استعدادهای حتی از این هم مهمتر است. متأسفانه، این عنصر ضروری تقریباً در همه جا کم است و این یکی از مهمترین عوامل در شکل دهی خوشه های صنایع خلاق است.
برای غلبه بر مشکل دسترسی محدود به این رهبران کارآفرینی، بسیاری از سازمان ها در یک منطقه ی خاص از برنامه ی "کارآفرینی در - محل" برای بکارگیری کارآفرینان دارای مهارت که صنایع خلاق تاسیس کرده اند، حمایت کرده اند. هدف از چنین برنامه ای این است که یک رهبر کارآفرینی بتواند به شرکت های صنایع خلاق مشاوره داده و یا آنها را مدیریت کند تا زمانیکه به ارزش لازم برای جذب سرمایه دست یافته و بتواند یک کارآفرین تمام وقت استخدام کنند. تاسیس و رشد یک صنایع خلاق، یک فرآیند ساده و یک طرفه نمی باشند. موانع زیادی هستند که بر سر راه حرکت کارآفرینان آینده قرار دارند که مستلزم انگیزه ی لازم برای غلبه بر موانع و رسیدن به موفقیت است. همزمان با حرکت رو به جلوی صنایع خلاق برای رشد و یا پیدایش رهبرانی که بتوانند کارآفرینان آینده باشند، این صنعت به امکان بهتری برای رشد و گسترش سریع مجهز خواهند شد. شرکت های موفق و ناموفق به تاسیس شرکت های دیگر منجر می شوند.

۳- دسترسی آسان به منابع در معرفی خطر و سرمایه لازم برای رشد جهت ایجاد شرایط اولیه پیشرفت: این عنصر ضروری شامل چندین منبع سرمایه ای می شود از جمله سرمایه گذاران خوش نیت، سرمایه گذاری مشترک یا سرمایه سازمانی واقع شده در درون و یا نزدیکی منطقه بومی این ها منابع سرمایه ای هستند که به شکلی فعال از سوی کار آفرینان علمی بکار بسته می شوند، بعلاوه این منابع می توانند در برگزیده برنامه های کمک و سرمایه گذاری های دولت بومی با هدف کمک به شرکتها در طی مراحل رشد اولیه باشند تا زمانیکه ارزش مورد نظر حاصل آید.

دسترسی به منابع موجود در معرض خطر در مرحله اولیه و تمایل مالی برای سرمایه گذاری روی ایده های اولیه در مرحله توسعه بدون سرمایه، حتی بهترین ایده ها هم عملی نخواهند شد. عنصر ضروری معمولاً یکی از دو منبع محدود کننده عمده برای توسعه خوشه های صنایع خلاق در هر منطقه است. سرمایه، سوخت لازم را برای توسعه محصولات و خدمات برای صنایع خلاق فراهم می آورد. محدودیت های سرمایه مانع فرآیند رشد محصول یا کند شدن آن می شود امری که به آن توجه کافی نخواهد شد اگر روند تاخیر در سرمایه گذاری خیلی طولانی باشد. جالب اینکه بسیاری از شرکت ها قبل از آنکه بتوانند روند توسعه محصول را تکمیل کنند، سرمایه شان تمام می شوند و یا نمی توانند سرمایه گذار پیدا کنند قبل از آنکه مجبور شوند که از تعداد کارمندان خود کم کنند. برخی اوقات، مسائل مالی با برنامه ریزی ضعیف مدیر و عدم درک درست از طول زمان مورد نیاز برای بالا بردن سطح سرمایه ارتباط دارند. اگرچه، کارآفرینان دارای مهارت می دانند که افزایش سرمایه امری زمان بر است. در دیگر شرایط، شرکت ممکن است با نوعی کمبود بودجه مواجه باشد و از سرمایه لازم برای پیشبرد روند خود برای یافتن سرمایه گذاران بهره مند نباشند. جدای از این شرایط، محدودیت اصلی متوجه رشد، کمبود سرمایه ی اولیه و سرمایه ی لازم در مرحله توسعه برای شرکت های فعال در آن منطقه است.

مرحله اولیه کسب و کار و سرمایه های خطرپذیر مورد نیاز

این یک واقعیت است که سرمایه محدود بوده و بودجه کافی برای حمایت مالی از هر شرکت نوپا که ایده ای نو در سر دارد، فراهم نیست. اگر چه، این مسئله نیز درست است که بسیاری شرکت های دارای توان کافی هرگز به شرایط لازم بدلیل کمبود دسترسی به سرمایه در منطقه جغرافیایی خود نمی رسند. بسیاری از سرمایه گذاران، روی شرکت ها در منطقه ی خود سرمایه گذاری می کنند. یک شرکت صنایع خلاق نیازمند دسترسی به سرمایه "خطر" می باشد که شامل سرمایه گذاران آنجل، سرمایه گذاران دانه و سرمایه ی مشترک جهت حمایت از کار خود هستند تا زمانیکه به ارزش کافی دست یابند. برای رشد یک صنایع خلاق، آن منطقه باید دارای مجموعه ای از منابع سرمایه ای برای شرکت ها باشد تا بهترین شانس موفقیت در اختیار آنها قرار گیرد.

مکانیزم های سرمایه گذاری متفاوتی از سوی دولت ها مثل "وام های" پر خطر ارائه شده اند که تنها زمانی جواب میدهند که شرکت موفق باشد و در غیر این صورت موجب تعهدات بیشتری از سوی شرکت می گردند. دیگر مکانیزم های تأمین سرمایه عبارتند از وام نوآوری که باید منطبق با میزان سرمایه خصوصی باشد، بنابراین انگیزه را از سرمایه گذاران خصوصی برای مشارکت در سرمایه گذاری اولیه می گیرد. مهمترین جنبه این است که همه ی این منابع باید در دسترس باشند و در راستای سرمایه گذاری اولیه لازم برای این شرکت های نوآور در راستای شکل گیری یک خوشه صنایع خلاق بکار گرفته شوند.

سرمایه مستمر مورد نیاز در مراحل توسعه

گروه های متفاوتی از سرمایه گذاران در مراحل مختلف سرمایه گذاری بکارگرفته می شوند. بدون ادامه سرمایه خطر برای شرکت های واقع در مناطق متفاوت، حفظ یک تمرکز صنایع خلاق پایدار امری دشوار است. برای نمونه اگر منطقه ای تنها دارای فرشتگان سرمایه گذار (Angel) مرحله اولیه باشد اما سرمایه گذاران سازمانی یا سرمایه مشترک کمی داشته باشد، شرکت ها می توانند تأسیس شوند اما زیاد نمی توانند از مراحل اولیه ی رشد پا فراتر نهند. بدون سرمایه مستمر مرحله توسعه، چیزی که رخ می دهد این است که حتی بهترین شرکت هم مکان خود را تغییر داده و به مناطقی می روند که در آنها دسترسی به سرمایه راحت تر باشد یا منابع جدیدی برای حرکت رو به جلوی شرکت فراهم باشند. سرمایه مرحله توسعه مستلزم تعهدات بیشتر به پول است تا سرمایه مرحله اولیه.

۴- **عرضه کافی نیروی کار با مهارت لازم و تجربه کافی:** این عنصر ضروری شامل تحصیلکردگان با تجربه، تکنیسین ها و هنرمندان عرصه های خلاق است که از آموزش کافی در زمینه تکنیک ها و روش های خاص مورد نیاز رشد کارآفرینی در آن منطقه برخوردارند. چنین نیروی کاری برای حمایت از روند رو به رشد محصولی در این شرکت ها ضروری است تا زمان و منابع کافی صرف آموزش ضمن خدمت شوند.

عرضه کافی نیروی دارای مهارت و تجربه کارآفرینانه در زمینه ی صنایع خلاق شرکت های صنایع خلاق در مرحله توسعه و تازه کار نیازمند تیم هایی با تجربه و مهارتهای کلیدی کارآفرینانه هستند تا محصولات خود را توسعه دهند. این عنصر ضروری در برگیرنده افرادی با مجموعه مهارت های خاص است که از تخصص ضروری اولیه برای حمایت از روند رشد شرکت برخوردارند. تخصص، همان تکنولوژی ویژه مورد نیاز است زیرا این افراد کسانی هستند که باید بر مشکلات تخصصی در مرحله ی توسعه محصول غلبه کنند. شرکت های صنایع خلاق نیازمند این افراد با مهارت هستند اما نمی توانند زمان زیادی صرف آموزش ضمن شغلی آنها کنند. هر عضوی که به تیم اضافه می شوند باید به شکلی تأثیرگذار باشد که صرفاً محدود به کسی نباشد که او را آموزش داده است. هر عضو جدید به تخصصی در حال رشد تبدیل می شود که به رشد صنایع خلاق در شرکت و تولید یک محصول توسعه یافته کمک می کند.

۵- وجود تجهیزات ویژه و امکانات لازم با قیمت های مناسب

وجود تجهیزات کافی برای صنایع خلاق ضروری است و به آنها امکان انجام تحقیقات و توسعه و بررسی های اولیه را می دهد. توسعه محصولات صنایع خلاق امری تخصصی است و نیازمند تجهیزات و منابع خاصی است که پاسخگوی نیازهای توسعه محصول

جدول ۳- سیاستها و راه‌حلهای مرتبط با صنایع خلاق

سطح سیاست	هدف	راه حل
خرد	تجزیه و تحلیل و طراحی تأثیرات اقتصادی و اجتماعی صنایع خلاق	تحلیل موقعیتی چرخه‌های زنجیره ارزش، بررسی و بازبینی وجود/عدم وجود سیاستهای بخشی و صنعتی و بوم‌شناسی ویژه برای هر صنعت خلاق
		حمایت از SME های خلاق
متوسط	تجزیه و تحلیل تطبیقی روابط بین صنایع خلاق	ابتکارات توسعه خلاقانه SME ها: حمایت مالی و فیزیکی، آموزش مهارتهای کسب و کار، ابزارهایی برای کسب و کارهای نوپا و استارت آپ و راهبردهای بازار
		ایجاد زیرساختهای لازم برای خوشه‌های خلاق و صنایع خلاق به منظور ایجاد انگیزه برای بهترین اقدامات، تسهیم دانش و جذب بخش غیر رسمی
		سازماندهی شبکه‌ها و انجمن‌های صنعتی و بخشی، تسهیل ادغام و مشارکت شرکتها که دارای ذی‌نفعان مختلف هستند، همانند NGO ها و دانشگاهها
		گسترش استفاده از ICT و استفاده از سایر فناوری‌ها جهت بهره‌مندی از مدل‌های کسب و کار جدید در تمام مراحل زنجیره خلاق
کلان	راه‌اندازی نظام سیاستگذاری خبره و وقایع محور	شناسایی روابط و تعاملات ضروری و مداخلات میان تشکیلات
		راه‌اندازی نظام مانیتورینگ و جمع‌آوری اطلاعات ضروری برای شناسایی مناسبترین مدلها
	شناسایی گپ بین آمارهای ملی و فعالیتهای بازار واقعی برای ابزارهای ارزیابی	
	مکانیزمهای نهادی بین‌بخشی	راه‌اندازی یک مرکز چند رشته‌ای یا کمیته بین‌وزارتی برای تسهیل هماهنگی میان بخشهای مختلف همانند فرهنگ، تجارت، تأمین مالی، گردشگری، فناوری، آموزش و مهاجرت
	توسعه اجتماعی - اقتصادی	شناسایی قوتها، ضعفها و منحصربه‌فرد بودن صنایع خلاق محلی و فرصتهای تجارت بین‌المللی آنها
		ارزیابی محدودیتهای طرحهای مالکیت فکری موجود و سایر حقوق مالکیت فکری و اجرای مناسب قانون رقابتی
	ایجاد هویت ملی	توسعه سیاستهای تنوع فرهنگی و اجتماعی بویژه متناسب با نیاز جوانان و زنان
بکارگیری برندسازی در صنایع خلاق به عنوان راهبرد ملی برای توسعه ذهنیتهای و تصورات		
فراکلان	تجزیه و تحلیل تأثیر بلند مدت اقتصاد خلاق	تجزیه و تحلیل تغییرات در زیبایی‌شناسی، سبک زندگی، دارائی عمومی در بلند مدت و تأثیر آن در راهبردهای ملی

جمع بندی

ایجاد صنایع خلاق در یک منطقه‌ی جغرافیایی می‌تواند موفقیتی بزرگ برای آن منطقه باشد و موجب تنوع اقتصادی شود. مشاغل صنایع خلاق مشاغلی پر درآمد و نیازمند مهارت بالا هستند و خود صنایع خلاق نیز یک صنعت پاک است. شرکت‌های صنایع خلاق تمایل دارند که در منطقه‌ی محلی خود بمانند زیرا نوآوری را به سختی می‌توان صادر کرد. دولت‌ها، نهادهای آکادمیک، صنعت و رهبران باید دیدگاهی مشترک در مورد نوآوری داشته باشند و قدرت خطرپذیری داشته باشند تا به یک خوشه‌ی صنایع خلاق پایدار و سودمند برسند. اگر هر یک از این ذی‌نفعان با دیگری هماهنگ و در یک جهت باشد، نوع همگرایی شکل می‌گیرد. رشد یک خوشه صنایع خلاق در یک منطقه‌ی جدید یا نسبتاً جدید باید با هدف به کارگیری یک طرح رشد بلند مدت انجام گیرد و به شکلی به آن نگریسته شود که برای نمونه یک هنرمند خلاق صنایع دستی درحین تولید محصولات خود مثل دیگر صنایع فعال در یک خوشه عمل کند و حاصل کار خود را ظرف یک برهه زمانی چند ساله ببیند تا یک فصل. اگرچه، مناطقی که در روند توسعه‌ی یک صنایع خلاق

پایدار موفق هستند می توانند به سود بالاتری در اقتصاد خود و از طریق کارآفرینی و متنوع سازی صنعت و تولید محصولات بهتری دست یابند که حاصل آن افزایش کیفیت زندگی میلیون ها نفر است. این امر بسیار زمان بر بوده و به تلاشی پایدار برای دیدن توسعه خوشه در منطقه ای نیاز است که قبلا با صنایع خلاق نا آشنا بوده است. اگرچه، در صورتیکه این کار انجام گیرد، رهبری استراتژیک و تعهد مالی را می طلبد. درست مثل هر موفقیت دیگر، موفقیت در این زمینه هم نیازمند وجود رهبری است که بداند چگونه باید گروهی از افراد را به سوی یک دیدگاه خاص هدایت کرد. رشد صنایع خلاق نیازمند خطر پذیری و مشارکت افراد است. این افراد، محرک ها و عوامل توسعه صنایع خلاق در آینده در سرتاسر جهان هستند.

منابع

۱. بررسی لایحه بودجه ۱۳۹۶ کل کشور: آموزش عالی، تحقیقات و فناوری؛ مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی؛ آذر ۹۵
<http://rc.majlis.ir/fa/report/show/1004001>
 ۲. پایش محیط کسب و کار ایران در بهار ۹۵؛ مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی؛ آبان ۹۵
 ۳. پایش و بهبود نظام کارآفرینی ایران، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دفتر توسعه کارآفرینی، پاییز ۹۵
4. Global Entrepreneurship Monitor, 2015-2016 report